

การพัฒนาการเกษตรแบบรวมพลัง

Consolidated farming development

นายเฉลิมชัย ปราสาทศรี^{1/} และคณะ^{2/}

Abstract

Consolidated farming development involves the organization of farmers into groups or cooperatives, which should have at least 100 members. Farmer members would have very similar farming activities and should help one another in seeking and obtaining materials necessary for their agricultural activities. Then staff from 8 organizations coordinate their effort in order to guide farmers to achieve their goals. This form of consolidated farming development has been established at Tambon Ban Na-ngua, Amphoe Na Wa, Changwat Nakorn Panom during 1986-1988. It was found that the total income of all farmers was 501, 459 baht. Agricultural produce remained for domestic consumption valued at 198, 281 baht. There are 11 farmers with income higher than 10,000 baht. The highest income was 17, 113 baht which came from 3 activities. Farmers have registered their organization as an agricultural cooperative with an administrative funds. The cooperative is a "full circle" type business. In other words, it can obtain raw materials, produce, and market the produce themselves. Staff from government organizations also had good working relationship with appropriate division of responsibility among them. Agriculture staff at Amphoe level is the coordinator.

บทคัดย่อ

การพัฒนาการเกษตรแบบรวมพลัง มีแนวทางดำเนินการโดยให้เกษตรกรรวมตัวกันขึ้นเป็นกลุ่มหรือสหกรณ์การเกษตร มีสมาชิกอย่างน้อย 100 ราย วางแผนให้สมาชิกทำการเกษตรหลายอย่างเหมือนกัน จัดหาและสนับสนุนวัสดุการเกษตรและสุดท้ายเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ 8 หน่วยงานประสานงาน และร่วมกันพาเกษตรกรทำซึ่งรูปแบบดังกล่าวได้ดำเนินการที่ตำบลนางัว อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ระหว่างปี 2529-2531 ผลปรากฏว่า ทำให้เกษตรกรมีรายได้รวม 501,459 บาท มีผลผลิตเหลือในไร่นา และที่นำไปบริโภคคิดเป็นมูลค่าประมาณ 198,281 บาท มีเกษตรกร 11 ราย มีรายได้เกิน 10,000 บาท โดยเกษตรกรมีรายได้สูงสุด 17,113 บาท จาก 3 กิจกรรม เกษตรกรได้จดทะเบียนจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเกษตร มีทุนดำเนินการและการทำธุรกิจแบบครบวงจรคือ จัดหา ผลิต และจัดจำหน่ายได้อย่างต่อเนื่อง ด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงานระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นอย่างดี มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบและปฏิบัติงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด โดยมีเกษตรกรอำเภอเป็นผู้ประสานงาน

^{1/} นักวิชาการเกษตร 6 สำนักงานเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น โทร. 225691, 225692

^{2/} คณะเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานสนามอำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ตามคำสั่งคณะกรรมการพัฒนาการเกษตรอภัยน้ำฝน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ 5/2529

กานำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 มีสาระสำคัญและแนวทางในการพัฒนาชนบท โดยมุ่งยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในทุกพื้นที่ให้ดีขึ้น เน้นการผลักดันกำลังระหว่างหน่วยงานของรัฐ และระหว่างรัฐกับเอกชนและประชาชน และสนับสนุนองค์กรประชาชน ซึ่งเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันเป็นอย่างมาก ในด้านการพัฒนาการเกษตรในปัจจุบัน เกษตรกรไทยโดยเฉพาะเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประสบปัญหาขาดความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ แล้วยังประสบปัญหาความไม่รู้ และความยากจนประกอบกับการประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ยังไม่มีประสิทธิภาพพอเพียง จึงทำให้การพัฒนาการเกษตรเป็นไปอย่างเชื่องช้า ไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกรได้ ฉะนั้นหากจะพัฒนาเพื่อให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่ม ควรยึดแนวทางพัฒนาชนบทตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 และแก้ปัญหาของเกษตรกรดังกล่าวข้างบน ซึ่งโครงการพัฒนาการเกษตรอาศัยนำฝนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ศึกษาและพบแนวทางที่น่าจะสามารถทำให้การพัฒนาการเกษตรประสบผลสำเร็จ สามารถยกระดับความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดีขึ้นได้ โดยการใช้รูปแบบการพัฒนาการเกษตรแบบรวมพลัง (Consolidated Model) ซึ่งมีแนวทางดำเนินการ 4 ประการ คือ

1. จัดให้เกษตรกรรวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือสหกรณ์การเกษตร โดยมีสมาชิกอย่างน้อย 100 ราย เพื่อให้เกิดพลังในการผลิตจะทำให้มีผลผลิตมีปริมาณมากพอที่จะให้พ่อค้ารับซื้อเข้ามาทำการรับซื้อถึงพื้นที่หรือมีปริมาณผลผลิตพอที่จะขนส่งไปขายทำให้ลดต้นทุนการขนส่งได้

2. วางแผนให้เกษตรกรทำการเกษตรหลายอย่างเหมือน ๆ กัน โดยให้เกษตรกรทำการเกษตรอย่างน้อย 3 อย่าง เพื่อลดความเสี่ยงหากกิจกรรมการเกษตรอย่างหนึ่งเสียหาย เกษตรกรก็สามารถที่จะมีรายได้จากกิจกรรมการเกษตรอย่างอื่นได้ นอกจากนี้ยังเป็นการกระจายแรงงานให้ฟาร์มไปด้วย สำหรับกิจกรรมต่าง ๆ เกษตรกรต้องทำเหมือนกัน เพื่อสะดวกในการจัดท้าวสดอุปกรณ์ในการดำเนินการและได้ชนิดผลผลิตเหมือนกัน สะดวกในการติดต่อจำหน่ายต่อไป

3. จัดหาสนับสนุนวัสดุการเกษตรบางชนิด ปัจจุบันการเพิ่มผลผลิตในทางการเกษตรจำเป็นอย่างยิ่ง ต้องใช้เทคโนโลยีสูง การที่จะให้เกษตรกรใช้เทคโนโลยีนั้น ๆ จำเป็นต้องมีทุนในการจัดหาดังกล่าว แล้วยังประสบปัญหาเกษตรกร ความยากจนไม่สามารถซื้อท้าวสดการเกษตรมาใช้ได้ ทางรัฐจึงควรจัดหาวัสดุการเกษตรที่มีความจำเป็นในด้านเพิ่มผลผลิตให้เกษตรกรในรูปแบบของการยืมและให้เปล่าเป็นบริการของรัฐเพื่อเกษตรกร จะสามารถปรับปรุงการเกษตรของตัวเองและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรได้

4. เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมกันพาเกษตรกรทำ ปัญหาของเกษตรกรที่กล่าวอีกอย่างคือ ความไม่รู้ เกษตรกรไทยส่วนใหญ่จบการศึกษาเพียงชั้น ป.4 และไม่คอยได้อ่านเขียน หลังจากจบการศึกษาแล้ว การถ่ายทอดเทคโนโลยีของหน่วยงานของรัฐในปัจจุบันใช้วิธีการฝึกอบรมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเกษตรกรรับได้น้อยกลับไปถึงบ้านก็ลืมหมดไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้ จึงควรที่จะให้เจ้าหน้าที่ติดตามไปแนะนำเพิ่มเติม และพาเกษตรกรทำ ปัจจุบันในพื้นที่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐของแต่ละกรม-กองประจำอยู่มากมาย หากรวมพลังกัน แบ่งงานกันปฏิบัติก็จะสามารถที่จะออกไป พาเกษตรกรทำและช่วยแก้ปัญหาได้ทันทั่วไปได้

โครงการพัฒนาการเกษตรอาศัยนำฝนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ดำเนินการทดสอบรูปแบบ

การพัฒนาการเกษตรแบบรวมพลังที่ตำบลนาจัว อำเภอนาท้าว จังหวัดนครพนม ในปี 2529-2531 ภายใต้ชื่อโครงการทดสอบรูปแบบการทำฟาร์มแบบรวมกิจกรรมที่เหมาะสมครบวงจร (Consolidated Model of NERAD Promising Technologies and Processes) และดำเนินการต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

วิธีการดำเนินงาน

1. การให้เกษตรกรรวมกันเป็นกลุ่มหรือสหกรณ์การเกษตร โดยเจ้าหน้าที่นำโดยสหกรณ์อำเภอ ออกชี้แจงเกษตรกรตามหมู่บ้านต่างๆ แล้วรับสมัครเกษตรกรเข้าร่วมโครงการฯ โดยเลือกเกษตรกรตามคุณสมบัติและกฎเกณฑ์ที่วางไว้ จำนวน 100 ราย ทำการฝึกอบรมให้เกษตรกรเข้าใจและทราบถึงวิธีการของสหกรณ์ มีการคัดเลือกกรรมการสหกรณ์และดำเนินธุรกิจต่างๆ ตามความจำเป็น

2. การวางแผนให้เกษตรกรทำการเกษตรหลายอย่างเหมือนกัน เลือกกิจกรรมที่ได้ทดสอบแล้วว่าเหมาะสม สามารถที่จะนำมาให้เกษตรกรทำได้และมีรายได้เพิ่มขึ้นได้ ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ที่เลือกมามีทั้งหมด 6 กิจกรรม คือ เลี้ยงไก่พื้นเมือง 10 ตัว เป็นแม่ไก่ 8 ตัว เป็นพ่อไก่ 2 ตัว เลี้ยงปลาในนาข้าว 2-5 ไร่ ปลุกข้าวขาวดอกมะลิ 105 3 ไร่ ปลุกพืชไร่ (งา) 1-2 ไร่ ปลุกมะละกอ 30 ต้น และทำปุ๋ยหมัก 1 ตัน จัดอบรมวิชาการเกษตรและจัดทำคู่มือปฏิบัติ (ป2) ให้เจ้าหน้าที่และเกษตรกรถือปฏิบัติ

การเลี้ยงไก่ ให้เลี้ยงอย่างน้อย 10 ตัว เป็นแม่ไก่ 8 ตัว เป็นพ่อไก่ 2 ตัว ให้เกษตรกรเลี้ยงไก่โดยแยกลูกจากแม่ไปเลี้ยงในกรงกัก ให้ทำวัคซีนและให้อาหารผสมเลี้ยงไก่

การเลี้ยงปลาในนาข้าว ให้ขุดบ่ออนุบาลในแปลงนา ขุดร่อง 1-4 ด้าน ถ้าเกษตรกรไม่ขุดร่องให้ทำคันนาสูงๆ ใส่ปุ๋ยคอกและทำปุ๋ยหมักในแปลงเลี้ยงปลา ปล่อยลูกปลาขนาด 5-7 ซม. อัตรา 800 ตัว ต่อไร่ในบ่ออนุบาลก่อน ให้อาหารแผ่นเลี้ยงลูกปลาในระยะแรก

การปลุกข้าว ให้ใช้พันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 เนื่องจากเป็นพันธุ์ที่ตลาดต้องการมาก โดยให้ใส่ปุ๋ยคอกอัตรา 1-3 ตัน/ไร่ ใส่ปุ๋ยเคมีระยะกล้า ระยะก่อนปักดำ และระยะข้าวตั้งท้อง

การปลุกงา ใช้พันธุ์งาดำ ปลุกเป็นแถว ถอนแยกเมื่องาออกขึ้นมา ใส่ปุ๋ยหลังปลุก

การปลุกมะละกอ ให้เกษตรกรปลุกคนละ 30 ต้น เพื่อการบริโภคและจำหน่าย โดยให้ยกร่องก่อนปลุก

การทำปุ๋ยหมัก เกษตรกรต้องทำปุ๋ยหมักอย่างน้อยคนละ 1 ตัน เพื่อไว้ปรับปรุงดิน

3. การจัดหาและสนับสนุนวัสดุการเกษตรบางชนิด โครงการจัดหาวัสดุการเกษตรให้เกษตรกร ยืมในขั้นต้น เช่น พันธุ์ไก่ อาหารไก่ วัคซีนไก่ ยาปฏิชีวนะ ลูกปลา อาหารปลา ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช เป็นต้น โดยเกษตรกรต้องส่งเงินค้ำวัสดุคืนตอนสิ้นโครงการ และเงินที่คืนมาได้มอบให้สหกรณ์การเกษตรเป็นทุนดำเนินธุรกิจต่อไป

4. เจ้าหน้าที่ร่วมกันพาทำ ใช้รูปแบบการจัดองค์กรของโครงการพัฒนาการเกษตรอาศัยน้ำฝนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการพัฒนาการเกษตรอาศัยน้ำฝนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธานกรรมการ คณะอนุกรรมการ ประสานงาน คณะอนุกรรมการระดับจังหวัดและแต่งตั้งคณะเจ้าหน้าที่จากกรมต่างๆ ในพื้นที่และจากส่วนกลาง รวมกันเป็นคณะเรียก "คณะเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานสนาม" มีเกษตรกรอำเภอเป็นผู้ประสานงาน เจ้าหน้าที่ในคณะผู้

ปฏิบัติงานสนามรับผิดชอบในหน้าที่ของกรมเจ้าสังกัด เป็นอันดับแรก เช่น ประมงอำเภอทำหน้าที่ให้ความรู้และแก้ปัญหาในด้านการเลี้ยงปลา ปศุสัตว์อำเภอให้ความรู้และแก้ปัญหาในการเลี้ยงไก่ สหกรณ์อำเภอทำหน้าที่จัดตั้งสหกรณ์ เป็นต้น นอกจากนี้เจ้าหน้าที่คณะทำงานยังมีหน้าที่ติดตามแนะนำเร่งรัด โดยแบ่งเกษตรกรออกเป็นกลุ่มๆ ละประมาณ 10 คน กรมต่างๆ จัดเจ้าหน้าที่ 1 คน รับผิดชอบเกษตรกร 1 กลุ่ม เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบกลุ่มนี้จะออกไปติดตามดูการปฏิบัติของเกษตรกรอย่างใกล้ชิดและพาเกษตรกรทำตามแผน สำหรับคณะผู้ปฏิบัติงานสนามมีการประชุมกันเป็นประจำเดือนทุกเดือน มีการปรับแผนในที่ประชุม มีการเก็บข้อมูลทุกกิจกรรมเป็นรายเดือน และมีการประสานและติดต่อกันโดยใช้จดหมายเวียน

ผลการดำเนินงาน

1. การรวมกลุ่มของเกษตรกรและการดำเนินธุรกิจ

1.1 การรับสมัครและการเลือกกิจกรรมของเกษตรกร เกษตรกรที่ผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการจำนวน 100 คน มีอายุเฉลี่ย 41.8 ปี จำนวนสมาชิกในครัวเรือนอายุเกิน 15 ปี เฉลี่ย 3.8 คน มีที่นาเฉลี่ยครอบครัวละ 24.7 ไร่ และมีที่ไร่เฉลี่ยครอบครัวละ 5.7 ไร่ เกษตรกรแจ้งความจำนงรับทำกิจกรรมทุกกิจกรรม 33 ราย รับ 5 กิจกรรม 33 ราย รับ 4 กิจกรรม 34 ราย แยกเป็นเลี้ยงไก่พื้นเมือง 95 ราย เลี้ยงปลาในนาข้าว 78 ราย ปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 79 ราย ปลูกงา 62 ราย ปลูกมะละกอ 88 ราย หลังการดำเนินงานไปชั่วระยะเวลาหนึ่งเกษตรกร 4 ราย ได้ลาออกจากโครงการ เนื่องจากไปทำงานต่างประเทศไม่มีแรงงานพอ

1.2 การก่อตั้งกลุ่ม เกษตรกรที่ได้รับเลือกเข้าร่วมโครงการได้ถูกแบ่งเป็นกลุ่มๆ จำนวน 12 กลุ่ม แต่ละกลุ่มเลือกหัวหน้ากลุ่มขึ้นมาทำหน้าที่ประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่และเกษตรกรและช่วยเหลือในการดำเนินงานต่างๆ มีการเลือกประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิก จากหัวหน้ากลุ่มทั้ง 12 คน กลุ่มเกษตรกรที่รวมตัวกันขึ้นมานี้ ในขั้นแรกมีชื่อว่ากลุ่มพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์น้ำฝนคอนโซ ต่อมาภายหลังสิ้นสุดโครงการกลุ่มนี้ได้จดทะเบียนเป็นสหกรณ์การเกษตร มีชื่อว่าสหกรณ์การเกษตรน้ำฝนนางัว จำกัด ตั้งอยู่ที่ตำบลนางัว อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม

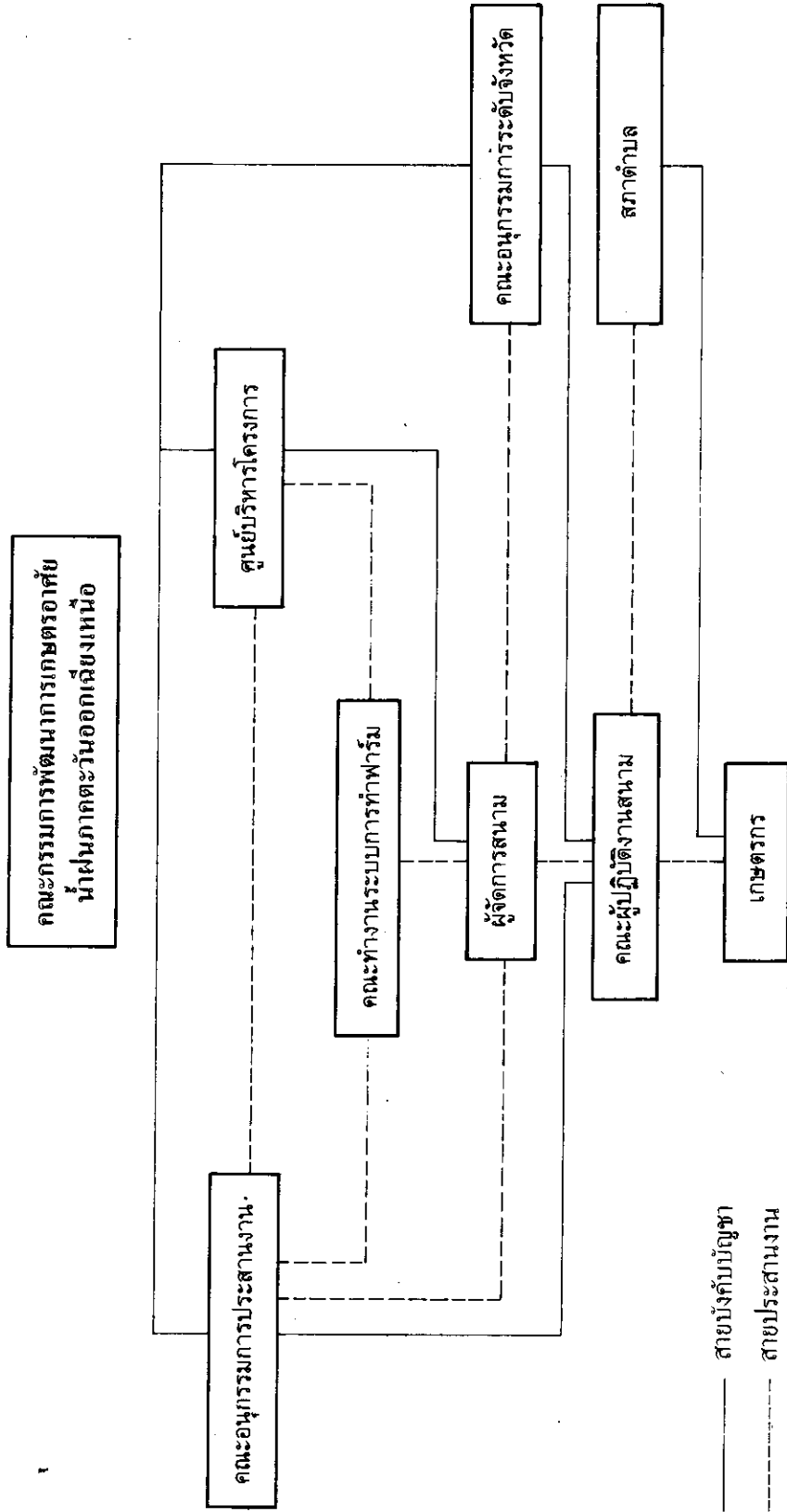
1.3 การดำเนินธุรกิจกลุ่ม เพื่อให้เป็นการดำเนินธุรกิจแบบครบวงจร ได้จัดประชุมพ่อค้าและเกษตรกรเพื่อทำการตกลงซื้อขายผลผลิตการเกษตร ปรากฏว่าได้รับความร่วมมือจากภาคเอกชน คือ โรงสีศรีสกลคำข้าว รับซื้อข้าวสมาชิกทั้งหมดในราคาสูงกว่าปกติ 10% สำหรับไก่และปลาไม่มีปัญหาในการตลาด

1.4 การส่งคืนค่าวัสดุการเกษตร ทางโครงการได้นำวัสดุการเกษตรไปให้เกษตรกรยืม ปรากฏว่าเมื่อสิ้นสุดโครงการเกษตรกรนำเงินค่าวัสดุมาคืนโครงการเป็นจำนวนเงินรวม 87,821 บาท ซึ่งทางโครงการได้มอบเป็นทุนดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรน้ำฝนนางัว จำกัด ต่อไป

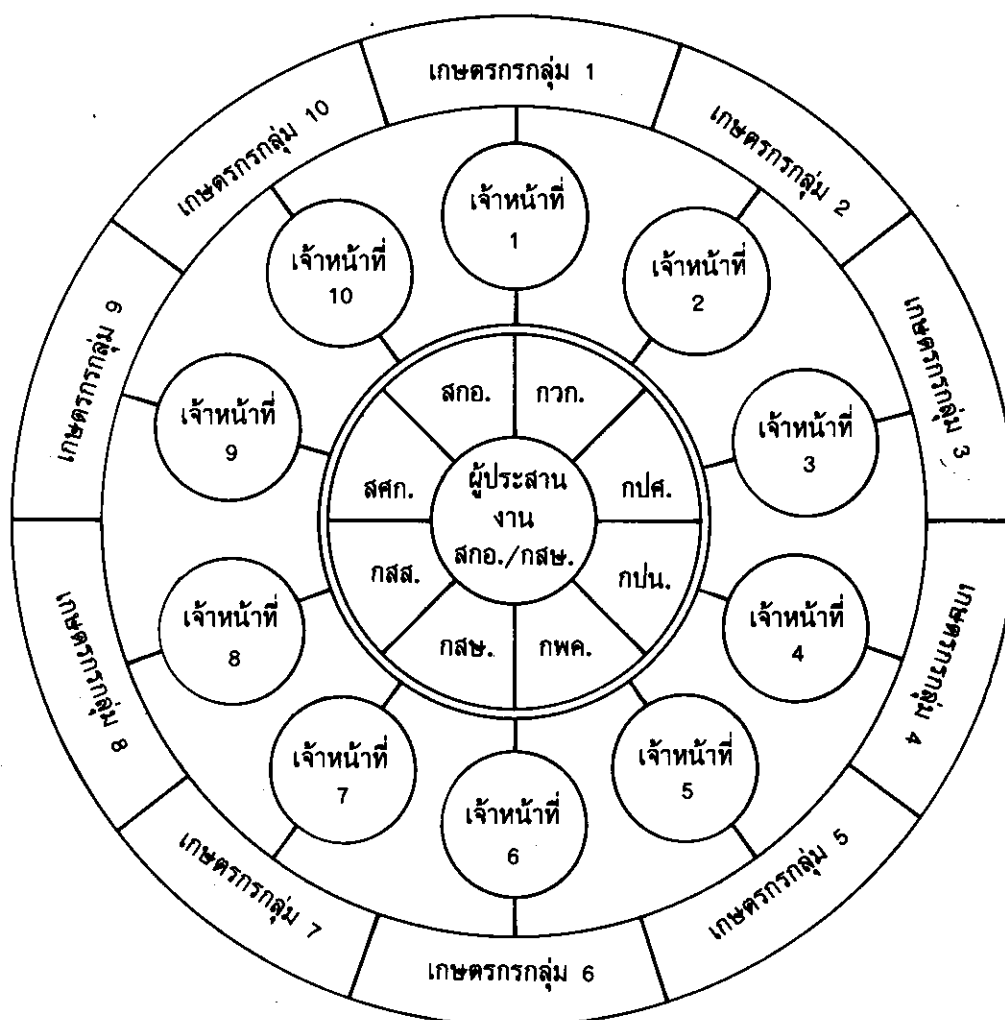
2. รายได้ของเกษตรกร

2.1 รายได้จากการเลี้ยงไก่พื้นเมือง เกษตรกรมีรายได้จากการเลี้ยงไก่พื้นเมือง โดยเฉลี่ย 1,869 บาท/ราย มีรายได้สูงสุด 7,792 บาท รายได้ต่ำสุด 0 บาท และมีเกษตรกรที่มีรายได้เกิน 4,000 บาท จำนวน 8 ราย

รูปแบบการจัดองค์กร

รูปแบบการติดตามแนะนำเร่งรัด

2.2 รายได้จากการเลี้ยงปลาในนาข้าว เกษตรกรมีรายได้จากการเลี้ยงปลาในนาข้าว โดยเฉลี่ย 1,153.บาท/ราย มีรายได้สูงสุด 9,875 บาท และต่ำสุด 150 บาท มีเกษตรกรที่มีรายได้เกิน 5,000 บาท จำนวน 8 ราย (ราคาปลา กก.ละ 25 บาท)

2.3 รายได้จากการปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 เกษตรกรมีรายได้จากการปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 จำนวน 3 ไร่ โดยเฉลี่ย 3,297 บาท/ราย มีรายได้สูงสุด 9,120 บาท และรายได้ต่ำสุด 0 บาท (น้ำท่วมนา) มีรายได้เกิน 3,600 บาท จำนวน 28 ราย (คิดราคาข้าว กก.ละ 3.8 บาท)

2.4 รายได้จากการปลูกงา เกษตรกรมีรายได้จากการปลูกงา โดยเฉลี่ย 113 บาท/ราย มีรายได้สูงสุด 634 บาท และมีรายได้ต่ำสุด 0 บาท ไม่มีเกษตรกรรายใดมีรายได้ถึงเป้าหมาย (ราคางา กก.ละ 9 บาท)

2.5 รายได้จากการปลูกมะละกอ เกษตรกรมีรายได้จากการปลูกมะละกอ โดยเฉลี่ย 17 บาท/คน มีรายได้สูงสุด 487 บาท รายได้ต่ำสุด 0 บาท ไม่มีเกษตรกรรายใดมีรายได้ถึงเป้าหมาย

2.6 รายได้รวมของเกษตรกร เกษตรกร 96 ราย มีรายได้ทั้งหมด 501,469 บาท (ไม่รวมที่นำไปรับประทานและที่เหลือ) รายได้เฉลี่ย 6,450 บาท 5 กิจกรรม ซึ่งแยกเป็นรายได้เฉลี่ยจากไก่ 1,870 บาท จากปลา 1,153 บาท จากข้าว 3,279 บาท จากงา 113 บาท และจากมะละกอ 17 บาท เกษตรกรมีรายได้สูงสุด 17,113 บาท และมีรายได้ต่ำสุด 119 บาท มีเกษตรกรมีรายได้เกิน 10,000 บาท จำนวน 11 คน (ดูตารางที่ 1, 2 และ 3)

3. การร่วมกันปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

3.1 การประสานงาน เกษตรอำเภอหนองบัว ทำหน้าที่ผู้ประสานงานในระดับอำเภอ ใช้เทคนิคการประสานงานประกอบด้วยการจัดโครงการสร้างองค์กรและการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน การจัดระบบติดต่อ โดยใช้จดหมายเวียน การใช้คณะกรรมการ การใช้วิธีการงบประมาณ โดยตั้งงบประมาณไว้ที่สำนักงานเกษตรภาคฯ แห่งเดียว การนิเทศและตรวจงาน การจัดให้มีการประชุมพบปะเดือนละ 1 ครั้ง การฝึกอบรมและการพัฒนาบุคคล การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานและการจัดให้มีการบำรุงขวัญ โดยจัดสรรงบประมาณเป็นค่าเบี้ยเลี้ยงให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานสนามคนละ 4 วัน และน้ำมันคนละ 20 ลิตรต่อเดือน

3.2 การประชุมประจำเดือน คณะผู้ปฏิบัติงานสนามอำเภอหนองบัวมีการประชุมร่วมกันทุกเดือน โดยกำหนดการประชุมในวันพฤหัสบดีสุดท้ายของเดือน เกษตรอำเภอจะทำหน้าที่ประธานในที่ประชุม ในการประชุมมีการรายงานผลการดำเนินงานการติดตามงานของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเป็นรายกิจกรรม มีการวางแผนประจำเดือนร่วมกัน และมีการบรรยายความรู้การเกษตรที่จะนำไปถ่ายทอดให้แก่เกษตรกรในช่วงนั้น ๆ เป็นประจำทุกเดือน

3.3 การติดตามแนะนำเร่งรัด หลังจากทำการฝึกอบรมเกษตรกรแล้ว คณะทำงานได้มอบหมายให้กรมต่าง ๆ จัดเจ้าหน้าที่รับผิดชอบเกษตรกร อัตราเจ้าหน้าที่ 1 คนต่อเกษตรกร 7-10 คน โดยเจ้าหน้าที่จะออกไปเยี่ยมเกษตรกรถึงไร่นา แนะนำเพิ่มเติมในสิ่งที่เกษตรกรไม่เข้าใจ และพาเกษตรกรทำจนเกษตรกรสามารถปฏิบัติได้

3.4 การจัดทำจดหมายเวียน ผู้ประสานงานได้ใช้จดหมายเวียนเป็นสื่อในการติดต่อ ระหว่างเจ้าหน้าที่และเกษตรกร โดยจัดทำเดือนละ 2 ฉบับ ในจดหมายเวียนจะมีการแจ้งให้เกษตรกรปฏิบัติในช่วง 15 วันข้างหน้า บอกถึงวิธีการทำการเกษตรเพิ่มเติมนัดและส่งข่าวสารต่าง ๆ ถึงเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ได้เข้าใจในแนวเดียวกัน

ตารางที่ 1 สรุปรายได้ของเกษตรกรรวมทุกกิจกรรม

กลุ่มที่	จำนวนสมาชิก	รายได้จากแต่ละกิจกรรม (บาท)					รายได้รวม	รายได้เฉลี่ยต่อราย
		โก่งพื้นเมือง	ปลาโนนา	ข้าว	งา	มะละกอ		
1	6	6,789	3,250	25,748.8	243	242	36,272.8	6,045.47
2	8	11,526	4,300	24,734.2	411	260	41,231.2	5,153.90
3	8	14,879	4,050	10,488.0	416	-	29,833	3,314.78
4	9	21,857	2,777.5	27,732.4	1,238	354	53,959.4	5,995.49
5	8	18,840	1,125	19,666.9	99	20	39,750.9	4,968.86
6	10	4,030	2,700	27,641.2	795	-	35,166.2	3,516.62
7	7	12,293	21,817.5	26,569.6	396	-	61,076.1	8,725.16
8	6	5,428	15,062.5	20,008.1	81	392	40,971.6	6,828.60
9	8	18,989	4,670	16,847.3	1,048	81	41,635.3	5,204.41
10	9	22,891	10,045	10,301.8	639	-	43,876.8	4,875.20
11	7	13,105	4,977.5	12,495.58	994	36	31,592.8	4,513.26
12	9	13,807	7,052.5	25,042.31	171	-	46,072.9	5,119.21
รวม	96	164,454.5	81,827.5	247,260.3	6,531	1,385	501,438.3	5,223.32
เฉลี่ย/ราย/กิจกรรม		1,868.80	1,152.5	3,296.8	112.60	16.49	6,447.19	

- หมายเหตุ
- รายได้รวมยังไม่หักต้นทุน
  - รายได้จากโก่งพื้นเมือง ไม่รวมที่รับประทานโก่ง, ไข่และโก่งที่เหลือ
  - รายได้จากปลาและมะละกอ ไม่รวมที่นำไปรับประทาน

ตารางที่ 2 ตารางแสดงรายได้และผลผลิตดีค่าเป็นเงินรวมสูงสุด 11 ราย จากเกษตรกรที่ร่วมทั้งหมด 96 ราย

ชื่อ	แรงงาน เกิน 15 ปี	รายได้จากกิจกรรม (บาท)					รวม
		ไก่	ปลา	ข้าว	งา	มะละกอ	
1. นายสมบุรณ์	4	3,175	9,150	4,780	-	0	17,113
2. นายบุญมา	6	7,792	2,000	5,130	-	0	14,922
3. นายนวล	3	877	9,875	3,511	-	0	14,263
4. นายทองบาน	4	-	4,735	7,559	-	487	12,781
5. นางบาน	2	6,386	377	6,270	-	102	13,135
6. นายชื่น	2	1,497	6,450	4,417	-	0	12,364
7. นายชุมพล	4	3,430	5,250	3,374	-	0	12,054
8. นายคำเสื่อ	2	4,748	1,695	4,712	-	0	11,155
9. นายประทีป	3	575	4,300	6,019	-	0	10,894
10. นายสน	9	2,254	1,450	6,976	-	-	10,680
11. นายสวาท	3	3,436	1,500	5,016	180	-	10,132
ค่าเฉลี่ย		1,869	1,153	3,297	113	17	

หมายเหตุ - รายได้ไม่รวมที่นำไปบริโภคและที่อื่น
- รายได้ยังไม่หักต้นทุน

ตารางที่ 3 แสดงรายได้สูงสุดจากแต่ละกิจกรรม 10 อันดับ

อันดับ	รายได้จากกิจกรรม (บาท)				
	ไก่	ปลา	ข้าว	งา	มะละกอ
1.	7,792	9,875	9,120	639	487
2.	6,386	9,150	8,372	603	412
3.	6,350	6,450	7,559	414	260
4.	6,134	5,250	6,976	378	181
5.	5,464	4,735	6,270	360	126
6.	4,575	4,300	6,270	315	126
7.	4,219	2,667	5,801	315	102
8.	3,772	2,175	5,411	270	50
9.	3,442	2,000	5,320	270	40
10.	3,430	1,850	5,130	216	35
ค่าเฉลี่ย	1,869	1,153	3,297	113	17

หมายเหตุ - รายได้จากไก่, ปลา, ข้าว และมะละกอ ไม่รวมที่นำไปบริโภคนและไก่ที่เหลือ
- รายได้ยังไม่หักต้นทุน

สรุปและวิจารณ์

1. การจัดให้เกษตรกรรวมตัวกันเป็นกลุ่ม และสหกรณ์การเกษตร เพื่อรวมกันผลิตและทำธุรกิจทางการเกษตร ทำให้เกษตรกรเข้าใจและเห็นประโยชน์ถึงการร่วมมือกัน ประกอบอาชีพมากขึ้น กรรมการกลุ่มและหัวหน้ากลุ่มย่อยที่ได้รับการคัดเลือกจากสมาชิก มีความรับผิดชอบในงานและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติเป็นอย่างดี แม้ภายหลังได้มีการจดทะเบียนเป็นสหกรณ์การเกษตร กรรมการสหกรณ์ก็ยังคงทำหน้าที่ด้วยความตั้งใจจริง แต่อย่างไรก็ตาม ความสามารถและประสิทธิภาพของกรรมการสหกรณ์การเกษตรในการบริการ และจัดการธุรกิจต่าง ๆ ยังมีขีดจำกัด ยังไม่สามารถดำเนินการด้วยตนเองได้ ยังต้องได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐอีกมาก ทางรัฐจำเป็นต้องจัดเจ้าหน้าที่ เพื่อทำหน้าที่การปฏิบัติแบบพาทำธุรกิจแบบครบวงจรคือ จัดหาผลิตและจำหน่าย โดยเจ้าหน้าที่ดังกล่าวจะเป็นผู้ประสานงานระหว่างสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์อำเภอ กับเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตร และหน่วยงานด้านวิชาการอื่น ๆ อย่างใกล้ชิด สุดท้ายหากเป็นไปได้ ควรตั้งผู้จัดการสหกรณ์จากข้าราชการของกรมส่งเสริมสหกรณ์ จะสามารถประสานงานกับทุกฝ่ายได้เป็นอย่างดี และเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ที่มีความรู้ทางการเกษตร ย่อมมีความคิดริเริ่ม และปรับปรุงพัฒนาการทำธุรกิจของสหกรณ์ให้ครบวงจรได้ สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ข้าราชการย่อมทำให้ลดการทุจริต ที่อาจจะพัวพันกับสหกรณ์ได้ เนื่องจากมีวินัยข้าราชการคอยควบคุมอยู่

2. การวางแผนให้เกษตรกรทำการเกษตรหลายอย่างเหมือนกัน ก่อให้เกิดรายได้เพิ่มเสริมกันมากขึ้น และลดการเสี่ยง นอกจากนี้ยังทำให้เกษตรกรใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ได้ตลอดปี เช่น ในต้นปีระหว่างเดือนมกราคมถึงเมษายน เกษตรกรใช้เวลาในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงธันวาคม เกษตรกรใช้เวลาในการทำนา เลี้ยงปลาในนาข้าว ปลูกพืชไร่ เป็นต้น สำหรับการปลูกพืชเหมือน ๆ กัน ทำให้ได้ปริมาณผลผลิตมากพอที่พ่อค้าจะสามารถเข้ามาซื้อถึงพื้นที่ได้ สำหรับการวางแผนให้เกษตรกรทำตามรูปแบบนี้ สิ่งสำคัญคือ กิจกรรมที่นำมาให้เกษตรกรเลือกปฏิบัติต้องเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และความสนใจของเกษตรกร และข้อสำคัญที่สุดต้องเป็นกิจกรรมที่สามารถทำให้เกิดกำไรและรายได้อย่างแท้จริง หากเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้อย่างแท้จริงแล้ว การยอมรับของเกษตรกรจะเป็นไปค่อนข้างเร็ว สิ่งสำคัญคือ ผู้วางแผนการเกษตรมีความมั่นใจมากน้อยแค่ไหนในการคัดเลือกกิจกรรมต่าง ๆ มาให้เกษตรกรเลือกปฏิบัติ หากกิจกรรมนั้น ๆ ไม่เหมาะสมและไม่ทำให้เกิดรายได้ เกษตรกรจะหมดความเชื่อถือทันที

สำหรับแผนการผลิตที่กำหนดให้เกษตรกรทำในครั้ง นี้ จากการวิเคราะห์ ปรากฏว่า เหมาะสมสำหรับเกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่ทำกินและมีแรงงานน้อยเพียง 2-3 คน เป็นอย่างมาก และหากเกษตรกรมีที่ทำกินมาก และมีแรงงานมากก็อาจจะเพิ่มปริมาณกิจกรรมมากขึ้นได้ เช่น เลี้ยงไก่พื้นเมือง 20-25 ตัว เลี้ยงปลาในนาข้าว 5-10 ไร่ ปลูกข้าว 5-10 ไร่ และปลูกพืชไร่ 2-3 ไร่ ก็จะสามารถก่อให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้นเป็น 2-3 เท่า ของรายได้ที่เกิดจากแผนการผลิตที่วางให้ในการศึกษาครั้งนี้

การวางแผนการเกษตรให้เกษตรกรเป็นความจำเป็นอย่างมาก อย่างที่กล่าวแล้วในเบื้องต้นว่า ปัญหาของเกษตรกรอย่างหนึ่ง คือ ความไม่รู้ เกษตรกรไม่มีความรู้ทางด้านวิชาการ ไม่รู้ว่าอะไรคือสิ่งที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของตน ไม่รู้ถึงแนวโน้มของตลาด ไม่มีความสามารถในการพยากรณ์อนาคตข้างหน้าของตลาดการเกษตรแต่ละชนิดได้ จึงได้แต่เพียงมองเพื่อนที่อยู่ข้าง ๆ ว่า เขาทำอะไรแล้วได้กำไรก็ทำตามกัน

ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาผลผลิตขายไม่ออก เนื่องจากล้นตลาดอยู่เนือง ๆ จึงเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะต้องช่วยเหลือวางแผนให้ แต่ต้องเป็นแผนการผลิตที่เชื่อถือได้และก่อให้เกิดรายได้จริงดังกล่าแล้ว

3. การจัดหาสนับสนุนวัสดุการเกษตร การจัดหาวัสดุการเกษตรสนับสนุนการทำเกษตรของเกษตรกรเป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งที่ทางรัฐจะต้องช่วยเหลือ เนื่องจากในปัจจุบันการเพิ่มผลผลิตจะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่ใช้เทคโนโลยีระดับสูง เช่น การปลูกพืชต้องใส่ปุ๋ย การเลี้ยงสัตว์ต้องใช้อาหารผสม เป็นต้น เกษตรกรไทยโดยเฉพาะเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยากจนมาก บางครอบครัวเงิน 10 บาทก็ไม่มีในบ้าน จะให้เกษตรกรซื้ออาหารไก่ กก.ละ 8 บาท มาเลี้ยงไก่จึงเป็นไปได้ยาก ฉะนั้นการจัดหาวัสดุการเกษตรไปสนับสนุนในรูปการให้ยืม จึงทำให้เกษตรกรผู้ยากจนสามารถเข้าร่วมโครงการ และทำกิจกรรมตามแผนของโครงการได้ และหากเป็นไปได้สำหรับเกษตรกรผู้ยากจนจริง ๆ แต่มีความกระตือรือร้นควรสนับสนุนในรูปให้เปล่า แต่มีเงื่อนไขว่าจะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้ทุกอย่างก็จะเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรผู้ยากจนได้

4. การร่วมปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ คณะเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานสนามได้ร่วมประชุม วางแผน ติดตามงาน เป็นประจำเดือนและปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างไม่บกพร่อง เหนียวแน่นและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เมื่อคณะเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานสนามได้รับแต่งตั้งจากปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเจ้าหน้าที่ทุกคนมีความภูมิใจและมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของโครงการคนหนึ่ง นอกจากนั้นกรมเจ้าสังกัดและหัวหน้าส่วนราชการในจังหวัดที่รับทราบและอนุญาตให้เข้าร่วมดำเนินการได้อย่างเต็มที่

การจัดเจ้าหน้าที่ติดตามแนะนำเร่งรัด โดยให้เจ้าหน้าที่จากกรมต่าง ๆ ออกไปแนะนำและพาเกษตรกรทำในอัตราเจ้าหน้าที่ 1 คนต่อเกษตรกร 10 คน เป็นวิธีการที่ได้ผลดีมาก เนื่องจากเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมวิชาการเกษตรแล้ว ส่วนใหญ่ยังไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ด้วยตัวเองได้ จึงจำเป็นต้องจัดเจ้าหน้าที่ออกไปแนะนำเพิ่มเติม และช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด ข้อเสียของวิธีการนี้ คือ ต้องใช้เจ้าหน้าที่เป็นจำนวนมาก แต่ก็คิดว่าได้ผลคุ้มค่ามาก หากสามารถสร้างเกษตรกรตัวอย่างในพื้นที่ได้เพียง 10% ก็สามารถเหนี่ยวนำให้เกษตรกรอื่น ๆ ปฏิบัติตามได้ ซึ่งก็พบแล้วที่ ต.นางัว มีเกษตรกรอื่น ๆ นำรูปแบบไปใช้เป็นจำนวนมาก และข้อดีอีกอย่างหนึ่งของวิธีการนี้คือ "ขจัดปัญหาที่เจ้าหน้าที่ของแต่ละกรมจะต้องเวียนไปพบเกษตรกรทุกหมู่บ้าน และแก้ปัญหาที่เกษตรกรต้องพบเจ้าหน้าที่หลายคนและบ่อยเกินไป สำหรับการแก้ปัญหาที่ต้องใช้เจ้าหน้าที่เป็นจำนวนมาก อาจมีเจ้าหน้าที่ประจำจากกระทรวงเกษตรไม่พอก็จะสามารถที่จะประสานงานกับกระทรวงศึกษาธิการของครูประจำตำบล ทำหน้าที่ติดตามแนะนำเร่งรัดก็สามารถจะช่วยเกษตรกรได้หรืออีกทางหนึ่ง เนื่องจากปัจจุบันมีนักศึกษาที่จบการศึกษาระดับ ปวช. และ ปวส. ทางด้านเกษตรว่างงานอยู่เป็นจำนวนมาก หากมีเงินช่วยเหลือจ้างบุคคลที่ว่างงานเหล่านี้มาทำหน้าที่ติดตามเร่งรัดพาเกษตรกรทำตามรูปแบบ ก็สามารถที่จะลดเปอร์เซ็นต์คนว่างงานลงได้มาก และเมื่อสิ้นสุดการจ้างบุคคลเหล่านี้สามารถจะนำประสบการณ์ที่ได้รับขณะปฏิบัติงานพาเกษตรกรนำไปใช้การประกอบอาชีพต่อไปได้

การประสานงานในพื้นที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะมีผู้ประสานงานที่ประจำอยู่ในพื้นที่ บุคคลที่เหมาะสมอย่างยิ่งคือ เกษตรอำเภอ เนื่องจากมีเจ้าหน้าที่ระดับตำบลเป็นผู้คอยช่วยเหลือการปฏิบัติงานในระดับตำบลอยู่แล้ว แต่ในการที่จะให้เกษตรอำเภอทำหน้าที่ผู้ประสานงานนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้กรมส่งเสริมการเกษตรอนุญาตและถือเป็นงานหลักของกรม เนื่องจากการประสานงานเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงานต้องใช้

เวลาและเทคนิคในการปฏิบัติมากมาย หากไม่มีเวลาปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่ การประสานงานย่อมจะไม่ประสบความสำเร็จได้

โดยสรุปแล้ว การพัฒนาการเกษตรแบบรวมพลัง สามารถทำให้เกษตรกรที่ร่วมโครงการเพิ่มรายได้ เกษตรกรเกิดความเข้าใจและเห็นประโยชน์ในการร่วมกันประกอบอาชีพในกลุ่มหรือสหกรณ์ และเจ้าหน้าที่สามารถร่วมกันปฏิบัติงานได้อย่างได้ผล และมีประสิทธิภาพ หากนำรูปแบบการพัฒนาการเกษตรแบบรวมพลังนี้ไปใช้ในการพัฒนาอย่างแพร่หลาย เชื่อว่าสามารถทำให้การพัฒนาก้าวหน้าไปได้อย่างรวดเร็วแน่นอน

(เอกสารเพิ่มเติมประกอบการบรรยายเรื่องการพัฒนาการเกษตรแบบรวมพลัง)

รูปแบบการถ่ายทอดเทคโนโลยี

